DAGENS NYHETER.

En utskrift från Dagens Nyheter, 2021-11-21 17:28
Artikelns ursprungsadress: https://www.dn.se/arkiv/ledare/persson-har-ratt/

LEDARE

Ledare: Persson har rätt

PUBLICERAD 2007-07-11

UTVALD LÄSNING I DIN MEJLBOX

DN:s chefredaktör Peter Wolodarski väljer ut veckans mest läsvärda artiklar.

Skaffa nyhetsbrev

Det var valfebern. Kjell-Olof Feldts självreflekt ion om vissa ogenomtänkta löften och attacker i valrörelsen 1988 satte en klassisk beteckning på ett generellt problem i en demokrati. Valrörelser är civiliserat krig. Det finns bara 100 procent, och de ska fördelas inom kort. ”If winning isn’t everything, losing is not anything”, som en valforskare formulerat det.

Den upphetsade stämningen i en valrörelse är en del av bilden, tidsavkortningen en annan. Vad som vore klokt att ta hänsyn till för nästa år förbleknar i förhållande till det akuta behovet nu. Kommer tid, kommer råd. Vad som kan kallas den politiska räntan är mycket hög kort tid före ett val. Fördelen av att investera i framtida handlingsutrymme måste vara extremt stor för att man ska avstå från en konsumtion som är omedelbart politiskt nyttig. Detta är inte uttryck för känslosvall utan för en rationell tidsavvägning för ett enskilt politiskt parti, givet situationen.

Kristdemokraternas krav på avskaffad fastighetsskatt sommaren 2006, i ett hotfullt opinionsläge för en ny partiledare, är det kanske mest aktuella större exemplet på en sådan politisk diskonteringsfaktor, med betydande efterverkningar.

Men det finns en tredje typ av fenomen inför val, utöver valfebern och den politiskt rationella tidsavkortningen. Den kan kallas ”rollvanans makt över tanken”. De som under många år befunnit sig i opposition tenderar tänka i termer av att makthavarna alltid är ”de andra”. Det ligger då nära till hands att föreslå att exekutivens instrument och handlingsutrymme ska begränsas.

”Stärk oppositionen”, skrev folkpartiet på en ovanligt freudiansk valaffisch på 1960-talet. Den mentala föreställningen om vilka som skulle ha makten var uppenbar. Vid en samling i mars 1977 suckade Fälldinregeringens statsråd samfällt över hur den nya regeringen satt bunden, i en statsfinansiell kris, vid de långa oppositionsårens krav på att överföra skattekraft från staten till kommunerna. Tidigare var ”staten” socialdemokratisk; nu satt man själv vid det nationella rodret, efter årtionden av ett helt annat perspektiv.

När alliansen tog över regeringsmakten i oktober 2006 hade de borgerliga befunnit sig i opposition i tolv år. Med dagens

omsättning av politiker är det en lång tid. En hel generation av fyrtiotalister med erfarenhet sopades ut.

Alliansens förslag att landets regering ska medvetet avstå från sin utnämningsmakt kan rimligen bara förstås mot bakgrund av den mentala föreställningen att statsministern hette och skulle fortsätta heta Göran Persson. Sverige (och Finland) har ett unikt system med stora, fristående myndigheter med enorm makt. Att en ny regering, som fått folkets förtroende att genomdriva sitt program, skulle berövas sin makt att tillsätta ledningarna för de viktigaste av dessa myndigheter är inte rimligt.

Den ofta gjorda jämförelsen med USA haltar på flera sätt. Den amerikanska konstitutionen är uppbyggd för ömsesidig maktblockering. Den svenska, däremot, bygger på parlamentarism – att den regering som framsprungit ur rikdagen också ska ha frihet att genomföra sitt program. Vidare: de amerikanska ministerierna är jättelika organisationer, som inkorporerar det som i Sverige kallas myndigheter. De leds sannerligen av personer som är politiskt utnämnda.

Det finns offentliga sfärer gentemot vilka politiken i en liberal demokrati visar medveten återhållsamhet. Universitetens ledningar och den fria forskningen är en sådan sfär. Rättsväsendet är en annan (dock med starka programmatiska inslag hos till exempel en rikspolisledning). Men när det gäller vad man skulle kunna kalla ”programmyndigheter” finns det ingen konstitutionell grund för att hävda att deras arbete bör drivas fristående från vad som är regeringens politiska viljeinriktning.

En borgerlig regering bör inte vara skyldig att behålla en ledning för Skolverket som skulle tro på flumskola. Dit regeringen förlagt sitt reformprogram måste den också ha makt att tillsätta en ledning för att genomföra programmet. Självfallet ligger det därtill i regeringens intresse att denna nya ledning även är kompetent.

Problemet är inte att det finns en utnämningsmakt, utan att regeringar har spelat falskt. De har låtsats att de enbart följt ”förtjänst och skicklighet”, som vid tillsättande av vilken tjänst som helst, även när det varit uppenbart för var och en att till exempel en socialdemokratisk regering aldrig skulle tillsätta annat än en socialdemokrat i ledningen för myndigheter som Ams, Socialstyrelsen och Riksförsäkringsverket.

En ny regering gör klokt i att begränsa antalet byten av generaldirektörer till några få programmatiskt centrala områden, och att sätta kravet på kompetens högt. Men annars har Göran Persson rätt: ingen regering kan avstå från sin utnämningsmakt.

TEXT

Hans Bergström

© Detta material är skyddat enligt lagen om upphovsrätt